

www.ketab.ir
تحولات حقوق شهروندی در ایران

قبل و بعد از انقلاب اسلامی

عبدالحسین شیخ زاده

نشر افروود

انتشارات افروود

ناشر تخصصی هنر و ادبیات

انتشارات افروود
ناشر تخصصی هنر و ادبیات

- ♦ سرشناسه: شیخ زاده، عبدالحسین -
- ♦ عنوان و نام پدیدآور: تحولات حقوق شهروندی قبل و بعد از انقلاب اسلامی /
- ♦ مشخصات نشر: تهران، افروود، ۱۳۹۸.
- ♦ مشخصات ظاهری: ۱۳۰ صفحه: ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
- ♦ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۰-۵۹-۱
- ♦ ویرایش: فهرست نویسی: فیفا
- ♦ موضوع: حقوق مدنی - ایران - تاریخ - قرن ۱۴
- ♦ موضوع: Civil rights - Iran - History - 20th century
- ♦ بنده: برگه: KMH۵۰۰
- ♦ رد بنده: دیوید: ۳۴۶/۵۵
- ♦ شماره کتاب: ۶۰۴۹۸۰۶

- ♦ عنوان / تحولات حقوق شهروندی قبل و بعد از انقلاب اسلامی
- ♦ مؤلف / عبدالحسین شیخ زاده
- ♦ ناشر / نشر افروود
- ♦ نوبت چاپ / چاپ اول ۱۳۹۹
- ♦ گرافیک داخلی / جواد نعمتی
- ♦ تیراژ / ۱۰۰۰ نسخه
- ♦ شابک / ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۰-۵۹-۱
- ♦ لیتوگرافی، چاپ، صحافی / روز
- ♦ ویراستار: جواد نعمتی
- ♦ طراح جلد / نورالدین عسگریور خامنه

دفتر مرکزی: تهران - میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، خیابان وحید نظری، کوچه بختیاری.

پلاک ۳. واحد ۱

Gmail: afroodbook@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۲۶۹۸۲۲۸۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ می‌باشد.

فهرست

فصل اول: کلیات

۱۷	موضوع حقوق شهروندی
۱۹	شرح برخی ررکان
۱۹	حقوق
۱۹	شهروند
۲۲	حقوق سیاسی و اجتماعی
۲۳	اهمیت و ضرورت حقوق شهروندی
۲۴	سوابق مربوط به حقوق شهروندی

فصل دوم: چارچوب نظری

۲۷	گذری بر شاخصه‌های حقوق شهروندی
۲۸	تقسیم‌بندی کلی، حقوق شهروندی
۲۸	حقوق مدنی
۲۹	سیاسی
۲۹	حقوق اجتماعی
۳۰	مناسبات حقوق شهروندی با حقوق بشر و حقوق اساسی
۳۱	تاریخچه حقوق شهروندی
۳۵	نظر برخی از اندیشمندان در خصوص حقوق شهروندی

- ۳۵ افلاطون (plato)
- ۳۶ ارسطو (Aristotie)
- ۳۶ سیسرون (mqicus tullius ciceron)
- ۳۸ سن توماس آکوئیناس (sqint tnomus Aguinas)
- ۳۸ ماکیاولی (Niccolo macniaveelli)
- ۳۹ ژان بُدن (Jean Bodin)
- ۴۰ مونتسکیو (Montes quieu)
- ۴۱ ژان ژاک روسو (Jean- Jasque Rousseau)
- ۴۲ توماس هابز (Thomas Hobbes)
- ۴۳ جان لاک (John lock)
- ۴۴ تاریخچه حقوق شهروندی در ایران

فصل سوم: شهروندی در حقوق اساسی ایران

- ۵۰ حقوق شهروندی در قانون اساسی
- ۵۰ در حوزه حقوق سیاسی و مدنی
- ۵۰ در حوزه حقوق اجتماعی و اقتصادی
- ۵۱ مجموع اصول قانون اساسی درباره حقوق شهروندی
- ۵۴ مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی (حقوق شهروندی)
- ۵۶ قانون اساسی و موضوع اقلیت ها
- ۶۰ حقوق شهروندی در سند چشم انداز
- ۶۰ حقوق شهروندی در قانون برنامه پنجم توسعه
- ۶۱ حقوق قضائی

حفظ حقوق شهروندی از گذشته دور تا به حال، همواره به عنوان دغدغه اصلی برای همه انسان‌ها مطرح بوده و در طول زمان بر مبنای میزان سازگاری با وجدان جمعی، از رشد و رو به رشد یا کاهش خود را طی کرده است. این حقوق به عنوانی ساختاری و مولفه‌ای مهم برای برقرار امنیت اجتماعی در شکل متری آن با عنوان حقوق شهروندی در زندگی روزمره مشاهده می‌شود، بطوری که امروزه دغدغه بسیاری از حکومت‌ها و جوامع و نهادهای وابسته به آن، از جمله دستگاه قضایی، به خود اختصاص می‌دهد.

با توجه به این نکات، ایجاد و نهادینه کردن حقوق شهروندی برای ما ضرورتی اساسی است. این حقوق اصطلاحاً عبارتند از حقوق شهروندی که دارای ملیت یک کشور معین هستند و از آنها تحت عنوان شهروند یاد می‌شود. کلمه شهروند هم رابطه تنگاتنگی با مفهوم تابعیت دارد و در برگیرنده افرادی است که به عنوان تبعه آن کشور شناخته می‌شوند و ساکن در آن کشور زندگی می‌کنند. در واقع شهروندی، نشانه‌ای از شهروندی یک جامعه سیاسی یا تعلق به آن و بیانگر تعامل افراد با دولت و حاکمیت است.

مفهوم شهروندی در ایران را می‌توان در مجموع جزو مفاهیم جدیدی که با زندگی برخاسته از تجدد و فرهنگ ناشی از غرب دانست. تا قبل از انقلاب مشروطه مفهوم رعیت مسلط بود. رعیت با حقوق اجتماعی و سیاسی ملموس نبود یا کاملاً در انحصار عده‌ای قرار داشت. بهر حال مطابق با فرضیه پژوهش

که اطلاق داشت، حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان ایرانی طی صد سال گذشته مبتنی بر مقوله‌هایی چون رعیت و تابعیت افراد از دولت‌ها بوده است تا ماهیتی مدنی و حقوق شهروندی. بدیهی است که طی سالهای اخیر و با وقوع اصلاحات سیاسی و مدنی در مقاطع مختلف تا حدود زیادی نگاه سنتی حقوق شهروندان متمایل به برداشت‌هایی نوین مدنی گردیده است.

مانگونه که در خلال مطالب اشاره خواهد شد، تبدیل رعیت به شهروند در انقلاب مشروطیت گام شتابی بود که نیمه کاره ماند. انقلاب مشروطه به عنوان یکی از مهمترین تحولات سیاسی-اجتماعی تاریخ معاصر ایران توانست خواسته‌های به حاشیه رانده شده ایرانیان را پس از مدتها به متن آورد. خواسته‌هایی همچون برخورداری از حق رأی، شهروندی که البته به واسطه ثابت ماندن ساخت قدرت محقق نشد، در واقع مهستترین دست آورد سیاسی و اجتماعی ایرانیان از انقلاب مشروطه تغییر نگاه به مردم از رعیت به شهروند بود. پیش از آن مردم ایران در قالب رعایایی تعریف می شدند که اصل ساختار قدرت و در رأس آن پادشاه هیچ حقی برایشان قائل نبود.

مقطع دوم مربوط به روی کار آمدن پادشاهی ایران است. رضاشاه به سرعت در مسیر مخالف آرمانهای مشروطیت از جمله تعیین سرنوشت و اصولی همچون آزادی عقیده، آزادی بیان، تساوی در مقابل قانون، صونیت جان و مال و مسکن و شغل از تعرض و حق دادخواهی برآمد. در این دوران تنها نمادها و ظواهری از انقلاب مشروطه و حق شهروندی باقی مانده بود.

در مقطع سوم و شروع سلطنت محمدرضا پهلوی حقوق شهروندی تا حدود زیادی نسبت به مرحله ماقبل خود مرفقی گردید ولی حقوق سیاسی شهروندان رشد زیادی نکرد. در مرحله آخر و با وقوع انقلاب اسلامی، قانون اساسی به عنوان فقه سیاسی مکتوب شیعه توجه خاصی به حقوق شهروندی کرده به طوری که رنگ، نژاد و زبان را موجب تفاوت در برخورداری از این حق نمی‌داند و دولت را موظف به رعایت حقوق شهروندی برای همه انسان‌ها می‌کند؛ ضمن

اینکه قانون اساسی نه تنها به ذکر نظری حقوق شهروندی توجه کافی داشته، بلکه در عمل هر سه قوه حاکمیت را مدافع این حق قلمداد کرده و سهم ویژه‌ای برای قوه قضائیه قائل شده چنان که در اصل ۱۵۶، این قوه را پشتیبان حقوق فردی و جمعی یعنی پناهگاه حقوق آحاد جامعه تلقی کرده است. در سند چشم‌انداز ۱۴۰۳، ماله هم به عنوان نخستین بند، حفظ کرامت و حقوق شهروندی به عنوان آرمان دست‌یافتنی به رسمیت شناخته شده است.